

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

413-61/2021
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 2396 датум 07.09. 2021.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ
ИЛИ СЕ МОГУ НАЛАЗИТИ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ

МОНИТОРИНГ ПСИХИЈАТРИЈСКИХ БОЛНИЦА И ОДЕЉЕЊА

Извештај о посети Центру за заштиту менталног здравља Клиничког центра Ниш

Београд, септембар 2021. године

МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, А11 – Иницијатива за економска и социјална права, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Одбор за људска права Ваљево.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен на интернет страници Заштитника грађана 4. јуна 2020. год.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Клинички центар Ниш - Центар за заштиту менталног здравља
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Праћење поступања по препорукама Националног механизма за превенцију тортуре (НПМ)
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана у обављању НПМ
ДАТУМ ПОСЕТЕ	03. јун 2021. године
ВРСТА ПОСЕТЕ	Контролна, по Плану посета НПМ за 2021. годину
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Најављена посета
САСТАВ ТИМА ЗА ПОСЕТУ	Вођа тима: др Наташа Тањевић, заменица Заштитника грађана и руководилац НПМ Члан тима: Ивана Босиљчић, Стручна служба Заштитника грађана

1. ТОК ПОСЕТЕ И САРАДЊА ЦЕНТРА СА ТИМОМ НПМ

На почетку посете, директору Центра за заштиту менталног здравља Клиничког центра Ниш представљени су чланови тима НПМ и циљ посете.

Током посете, **руководство и запослени остварили су пуну сарадњу са тимом НПМ**, пружили потребне информације, учинили доступном сву затражену документацију и омогућили обилазак Одељења за дечју и адолесцентну психијатрију.

У складу са методологијом рада НПМ, на крају посете, изнета су прелиминарна запажања о обављеној посети и активностима које је надаље потребно предузети.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

НПМ је посетио Центар за заштиту менталног здравља (Центар) 7. августа 2019. године. О посети је сачињен Извештај са 6 препорука за отклањање уочених недостатака и унапређење поступања⁴. По пријему одговора Клиничког центра Ниш⁵ о поступању по упућеним препорукама НПМ, оцењено је да су све препоруке прихваћене, али да је потребно даље праћење њиховог спровођења.

1. ПРЕПОРУКА НПМ ИЗ ПОСЕТЕ 2019. ГОДИНЕ:

У будућем раду на Одељењу за дечју и адолесцентну психијатрију Центра за заштиту менталног здравља КЦ Ниш, меру физичког спутавања спроводиће искључиво за то обучени здравствени радници, а у случајевима крајње нужде асистенцију им може пружити за то посебно обучено немедицинско особље.

⁴ Извештај о посети Центру за заштиту менталног здравља КЦ Ниш, дел.бр. 38621 од 24.12.2019. године, доступан на: <https://npm.rs/attachments/article/985/Izveštaj%20o%20poseti.pdf>

⁵ Доступан на: <https://npm.rs/attachments/article/985/Odgovor%20KC%20Niš.pdf>

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

Према службеним наводима, до јесени 2020. године Одељење за дечију и адоласцентну психијатрију није било у функцији, већ су, због епидемиолошке ситуације, у зграду Центра пресељене одређене друге службе и одељења Клиничког центра Ниш (КЦ Ниш). Од претходне посете НПМ, у Центру ни у једном случају није било потребе за применом мере физичког спутавања. У случају да убудуће психијатар у одређеном случају, ради отклањања непосредне опасности изазване поступцима пацијента, наложи примену мере физичког спутавања механичким ограничењем, према наводима, у примени мере не би учествовало немедицинско особље, односно запослени у служби за обезбеђење који за то нису посебно обучени.

Увидом у свеску фиксације, тим НПМ је уочио да је последња фиксација евидентирана 26. јула 2019. године.

2. ПРЕПОРУКА НПМ ИЗ ПОСЕТЕ 2019. ГОДИНЕ:

Мера физичког спутавања механичким ограничењем неће се примењивати у просторији у којој су смештени пацијенти према којима није примењена мера механичког ограничења.

Центар ће обезбедити посебно место за примену мере механичког ограничења пацијента, у које другим пацијентима током примене мере неће бити омогућен приступ.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

У Центру није опредељено посебно место за примену мере физичког спутавања механичким ограничењем. Узнемирани пацијенти се, по правилу, смештају у собу најближу медицинским сестрама, преко пута њихове собе, а о безбедности хоспитализованих пацијената, деце и адолесцената, се и иначе веома води рачуна.

3. ПРЕПОРУКА НПМ ИЗ ПОСЕТЕ 2019. ГОДИНЕ:

КЦ Ниш прибавиће одговарајуће фиксаторе са магнетним осигурачима, по величини прилагођене адолесцентима, за потребе Центра за заштиту менталног здравља.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

Према службеним наводима, по препоруци није поступљено, јер се мера физичког спутавања механичким ограничењем више није примењивала.

НПМ указује да околност да у Центру од јула 2019. године ни у једном случају није било потребе за применом мере физичког спутавања механичким ограничењем пацијента не подразумева да у будућем раду ни у једном случају неће бити потребе за применом те мере, по одлуци психијатра, у изузетним ситуацијама у складу са законом, те да би Центар требало да има одговарајуће фиксаторе, по величине прилагођене адолесцентима.

НПМ би желео да од Клиничког центра Ниш добије информације о предузетим активностима у правцу поступања по претходно упућеној препоруци.

4. ПРЕПОРУКА НПМ ИЗ ПОСЕТЕ 2019. ГОДИНЕ:

Центар ће обезбедити посебну стручну обуку здравствених радника за поступање са децом, условима и поступку примене мере физичког спутавања, као и тренинге у примени напредних техника ненасилног физичког спутавања, а сходно посебном плану обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

У одговору Клиничког центра Ниш о поступању по упућеним препорукама из Извештаја о посети Центру за заштиту менталног здравља⁶ наведено је да ће Центар омогућити посебну обуку за здравствене раднике према посебном плану обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања, као и да је планирана и обука о примени напредних техника ненасилног физичког спутавања.

Према наводима запослених, у Центру постоји писана процедура за примену фиксације, са којом су сви здравствени радници дужни да се упознају, али посебних стручних обука за поступање са децом ни обука о начину и поступку примене мере физичког спутавања, није било. Повремено се организују интерне едукације на опште теме (нпр. о фармакотерапији и слично), а у претходном периоду из епидемиолошких разлога запослени нису похађали друге обуке.

НПМ указује да, према важећим стандардима, особље у психијатријским установама мора бити обучено у техникама не-физичког и мануелног обуздавања узнемиренних или насилних пацијената, а те вештине им омогућавају да изаберу наприкладнији одговор када се суоче са тешким ситуацијама, при чему се у значајној мери смањује опасност повређивања пацијената и особља.⁷ Такође, поред почетне обуке, морају се редовно организовати додатни курсеви за освежавање знања, а обука не би смела да се усредсреди само на давање упутстава о томе на који начин би требало употребити средства за обуздавање, већ би она, што је подједнако важно, морала да омогући да особље схвати на који начин такво обуздавање може утицати на пацијента, као и да научи да води бригу о пацијенту који је обуздан.⁸

Важећим прописима уређено је да је психијатријска установа у којој се примењује мера физичког спутавања детета, дужна да прецизно утврди процедуре за примену те мере, које морају да буду усмерене пре свега на заштиту детета, да је *дужна да обезбеди посебну стручну обуку здравствених радника за поступање са децом*, као и да се у психијатријској установи, да би могле да се примењују мере физичког спутавања и изолације, *доноси и реализује посебан план обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања* и изолације лица са менталним сметњама⁹.

1.

ПРЕПОРУКА

Уважавајући чињеницу да епидемиолошка ситуација знатно отежава похађање обука, НПМ препоручује да КЦ Ниш - Центар за заштиту менталног здравља по препоруци из 2019. године поступи тако што ће сачинити посебан план обучавања здравствених радника о начину и поступку примене мере физичког спутавања и, чим се за то стекну епидемиолошки услови, спровести ту обуку, као и посебну стручну обуку здравствених радника за поступање са децом, у складу са важећим прописима.

5. ПРЕПОРУКА НПМ ИЗ ПОСЕТЕ 2019. ГОДИНЕ:

Клинички центар Ниш ће сачинити анализу структуре запослених у Центру за заштиту менталног здравља, посебно према годинама радног стажа, специјализацији и субспецијализацији, и о томе обавестити Министарство здравља.

⁶ Акт КЦ Ниш број 25331/2 од 25.09.2020. године.

⁷ Европски комитет за спречавање мучења, 8. Општи извештај [ЦПТ/Инф (98) 12], тачка 47.

⁸ Европски комитет за спречавање мучења, 16. Општи извештај [ЦПТ/Инф (2006) 35], тачка 49.

⁹ Правилник о ближим условима за примену физичког спутавања и изолације лица са менталним сметњама која се налазе на лечењу у психијатријским установама („Службени гласник РС“, број 94/2013), члан 26 став 2 и чл. 41 ст. 1.

Министарство здравља ће предузети активности ради правовременог планирања запошљавања здравствених радника и благовременог едуковања потребног кадра за будући рад.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

Према службеним наводима, Центар за заштиту менталног здравља у више наврата је управи Клиничког центра Ниш достављао податке у вези са очекиваним природним одливом кадрова и потребом за благовременим планирањем пријема новог кадра и њихове континуиране едукације. Исказана је потреба за пријемом седам лекара у наредних пет година.

НПМ подсећа да је један од специфичних циљева Стратегије јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године¹⁰ развој и оснаживање кадрова у систему јавног здравља унапређивањем компетенција. Пратећим Акционим планом предвиђене активности у том правцу су и развој и усвајање петогодишњих планова усавршавања кадрова путем акредитованих академских програма из јавног здравља и акредитованих курсева континуиране едукације у свим здравственим установама из Плана мреже здравствених установа.

НПМ би желео да од Клиничког центра Ниш добије информацију о томе да ли је Клинички центар Ниш обавестио Министарство здравља о очекиваном природном одливу кадра у Центру за заштиту менталног здравља и потреби пријема седам лекара у наредних пет година.

НПМ би желео да од Министарства здравља добије информацију о предузетим активностима ради правовременог планирања запошљавања здравствених радника и благовременог едуковања потребног кадра за будући рад, а нарочито о томе да ли је усвојен петогодишњи план усавршавања кадрова и, уколико јесте, на који начин се исти спроводе у здравственим установама.

6. ПРЕПОРУКА НПМ ИЗ ПОСЕТЕ 2019. ГОДИНЕ:

Центар ће изградити програм континуиране специјалистичке едукације средњег медицинског кадра преко утврђења потреба, евентуалног плана сарадње са различитим едукативним установама и организацијама и увођења процедура за надгледање организације тренинга и евалуацију постигнутих резултата и усвојених знања и вештина.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

У одговору Клиничког центра Ниш¹¹, у вези са поступањем по овој препоруци, наведено је да ће на основу специфичних потреба бити израђен програм континуиране специјалистичке едукације средњег медицинског кадра у Центру за заштиту менталног здравља.

Током посете, НПМ је обавештен о томе да програм континуиране специјалистичке едукације средњег медицинског кадра у Центру за заштиту менталног здравља није израђен и да средњи медицински кадар није имао обуке за рад на одељењима психијатрије и за рад са децом и адолесцентима, већ да се у том погледу запослени ослањају на интерне обуке и преношење искустава са старијих на млађе колегинице/колеге. Организовање и спровођење обука додатно отежава постојећа епидемиолошка ситуација.

¹⁰ „Службени гласник РС“, број 61/2018.

¹¹ Акт КЦ Ниш број 25331/2 од 25.09.2020. године.

2.

ПРЕПОРУКА

Уважавајући чињеницу да епидемиолошка ситуација знатно отежава похађање обука, НПМ препоручује да КЦ Ниш - Центар за заштиту менталног здравља по препоруци из 2019. године поступи тако што ће израдити програм континуиране специјалистичке едукације средњег медицинског кадра за рад на одељењима психијатрије са децом и адолесцентима, и чим се за то стекну епидемиолошки услови, континуирано спроводити планиране обуке.

ОСТАЛА ЗАПАЖАЊА ИЗ ПОСЕТЕ

Материјални услови у стационару Одељења за дечију и адолесцентну психијатрију, од претходне посете НПМ, додатно су унапређени, набавком нових кревета и душека у собама, нових столова и столица у ходнику, као и опремањем кухиње и собе за интервенцију.

У време посете НПМ, на Одељењу је било 6 пацијената, од којих једно дете од 5 година у пратњи мајке. Остали хоспитализовани пацијенти су били узраста од 14 до 17 година. По наводима запослених, деци је свакодневно омогућен боравак на свежем ваздуху, у дворишту, а квалитет окупационе терапије зависи од количине средстава за ту намену (неретко се, нпр. доносе бојице од куће...).

Према службеним наводима, у плану је надзиђивање зграде у којој се налази Центар за заштиту менталног здравља тако да ће се створити просторни услови за формирање и рад Клинике за дечију и адолесцентну психијатрију, а поред постојећег објекта планирана је и изградња новог објекта за потребе пресељења Клинике за психијатрију Клиничког центра Ниш.

НПМ подржава предузимање активности усмерених на обезбеђивање одговарајућег већег простора за стационарно психијатријско лечење деце и адолесцената, с обзиром да је у извештају из претходне посете указано да психијатријско лечење деце и адолесцената на малом простору отежава прилагођавање психосоцијалних активности потребама и могућностима сваког пацијента, као и рад запослених, и представља један од фактора ризика за настанак нежељених догађаја.